

Navrhování experimentů

Design of Experiment (DOE)

Petr Misák

Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, Ústav stavebního zkušebnictví

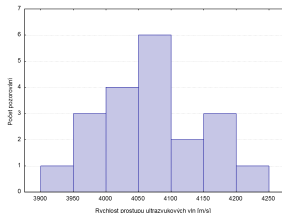
Brno 2017

- slavné vynálezy - žárovka, antibiotika
- **Sir Ronald Fisher**
"Pokud zavoláte statistika až po provedení experimentu, je to jako byste ho požádali o provedení pitvy. Možná vám řekne, na co pacient zemřel."
- **George E. P. Box**
"Všechny modely jsou mylné, některé však mohou být užitečné."

Vyjádření proměnlivosti výsledků

- Grafické znázornění
  - puntíkový graf
  - histogram
  - krabicový graf
- Vyjádření proměnlivosti číslem
  - odchylka
  - rozptyl (výběrový rozptyl)
  - směrodatná odchylka (výběrová směrodatná odchylka)

- **DOE - Design Of Experiment**
- přístup pro efektivní a účinné **využití vztahu příčiny a následku** mezi více faktory procesu a **výstupní či sledovanou proměnnou procesu**
- identifikuje **důležité zdroje variability** faktorů
- **identifikuje faktory**, které mají největší vliv na výsledky
- **kvantifikuje efekty** (vlivy) důležitých faktorů, včetně jejich interakcí
- **vytvoří rovnici** - vztah mezi faktory
- **predikce** zisku (či ztráty) způsobeného změnou podmínek v procesu

- **kvantifikování** kvality pomocí vhodného spojitého znaku
- dosažení **optimální úrovně** sledovaného znaku kvality z hlediska jeho průměrné odezvy
- **snížení variability** hodnot sledovaného znaku kvality procesu (nejedná se o regulaci procesu)

- posouzení **významnosti** různých vlivů
- stanovení **vzájemné interakce** faktorů
- nalezení **optimálních podmínek**

Experiment

souhrn pokusů uspořádaných podle určitého schématu

Pokus

jedna zkouška, provedená pro určitou kombinaci úrovní faktorů

Výsledek pokusu

hodnota pozorované náhodné veličiny (odezva), která je charakteristikou znaku jakosti

Faktor

veličina (kvalitativní i kvantitativní) která, působí na pozorovanou náhodnou veličinu

Verze faktoru

varianta (obměna) faktoru vyjádřena číselně (kvantitativní) nebo slovně (kvalitativní)

Úroveň faktoru

verze kvantitativního faktoru

Efekt faktoru

číselná hodnota, která je rozdílem hodnot odezvy odpovídající různým verzím faktoru

Interakce faktoru

významná odlišnost efektů faktorů při různých úrovních jednotlivých faktorů, rozdíl hodnot efektů daných faktorů

Odezva

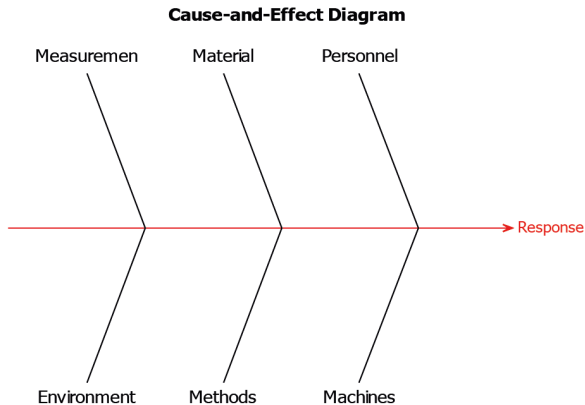
výstup, měřená veličina

1. **Plánování experimentu** – nejdůležitější etapa procesu. Řešitelský tým musí danou problematiku ovládat.
2. **Návrh experimentu** – V této fázi je potřeba odladit všechna omezení.
3. **Provedení experimentu** – Vše připravit a provést experiment v co nejkratším čase.
4. **Analýza výsledku** – pomocí SW, grafického znázornění a statistických metod.
5. **Aplikace výsledků** – Před zavedením výsledků se doporučuje provést potvrzení výsledku opakováním experimentu, nebo jinou spolehlivou metodou.

1. Plánování experimentu

- **identifikace** problému
- stanovení **cílů** experimentu
- vhodně zvolit řešitelský **tým**
- stanovení **výstupní veličiny** závislé na vstupních faktorech
- určení všech **faktorů** ovlivňujících zkoumanou veličinu
- stanovení **úrovně faktorů**
- odhad **interakce** mezi faktory

Výběr faktorů experimentu

2. Návrh experimentu

- volba **typu** návrhu experimentu
- musíme předem počítat s **experimentální chybou**
- **počet kroků** může snížit vliv chyb

2. Návrh experimentu

Č.	Faktor	2	3	4	5	6	7	8
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								

Existuje

Neexistuje

Neví se

Faktoriální (úplný) experiment

$$U^F = K \quad (1)$$

U ... počet úrovní faktorů

F ... počet faktorů

k ... počet kroků

3. Provádění experimentu

Randomizace

znáhodnění pořadí jednotlivých kroků

- eliminace systematických chyb
- jakékoliv nenadálé situace a vlivy, které nastanou během experimentu, musí být zaznamenány pro další analýzu

4. Analýza výsledků

- různé způsoby vyhodnocení
- **Paretova analýza** významnosti faktorů
- grafická statistická analýza
- **analýza rozptylu (ANOVA)**

Faktoriální (úplný) experiment - příklad

Faktory	Dolní úroveň	Horní úroveň
A	1	2
B	1	2
C	1	2

Faktoriální (úplný) experiment - příklad

		Úroveň faktoru			
Pořadové číslo	Náhodné pořadí	A	B	C	Odezva
1	2	1	1	1	y_1
2	6	2	1	1	y_2
3	1	1	2	1	y_3
4	3	2	2	1	y_4
5	8	1	1	2	y_5
6	7	2	1	2	y_6
7	5	1	2	2	y_7
8	4	2	2	2	y_8

Faktoriální (úplný) experiment - odezвовá tabulka

P	NP	Odezva	A		B		C	
			1	2	1	2	1	2
1	2	y_1	y_1		y_1		y_1	
2	6	y_2		y_2	y_2		y_2	
3	1	y_3	y_3			y_3	y_3	
4	3	y_4		y_4		y_4	y_4	
5	8	y_5	y_5		y_5			y_5
6	7	y_6		y_6	y_6			y_6
7	5	y_7	y_7			y_7		y_7
8	4	y_8		y_8		y_8		y_8
Průměr odezvy		$\bar{y}$	$A(1)$	$A(2)$	$B(1)$	$B(2)$	$C(1)$	$C(2)$

Faktoriální (úplný) experiment - efekt faktorů

- Faktor A

$$A\bar{(2)} - A\bar{(1)} \quad (2)$$

- Faktor B

$$B\bar{(2)} - B\bar{(1)} \quad (3)$$

- Faktor C

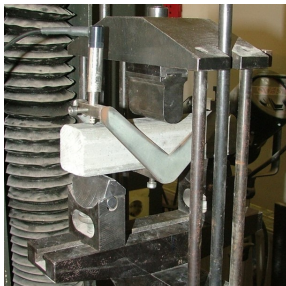
$$C\bar{(2)} - C\bar{(1)} \quad (4)$$

Faktoriální (úplný) experiment - efekty interakcí

Pořadí	Faktory			Interakce			
	A	B	C	AB	AC	BC	ABC
1	-1	-1	-1	1	1	1	-1
2	1	-1	-1	-1	-1	1	1
3	-1	1	-1	-1	1	-1	1
4	1	1	-1	1	-1	-1	-1
5	-1	-1	1	1	-1	-1	1
6	1	-1	1	-1	1	-1	-1
7	-1	1	1	-1	-1	1	-1
8	1	1	1	1	1	1	1

Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

- výstupní veličina - pevnost v tahu ohybem
- rychlost zatěžování: 0,04 - 0,4 mm/min
- provedení zářezu na vzorku: ano × ne
- úplný experiment: $2^2 = 4$ kroků

Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

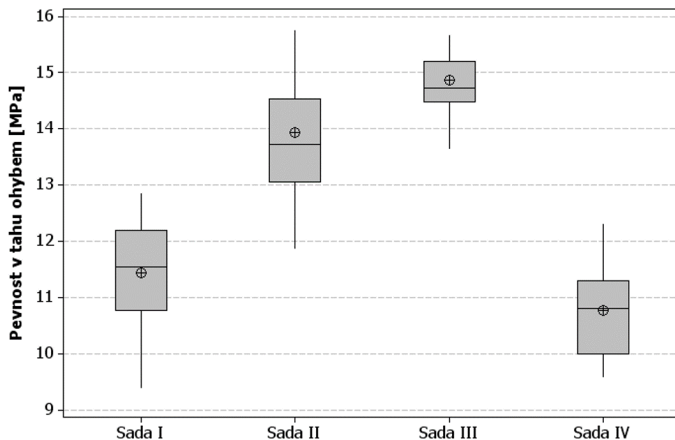
Sada	I	II	III	IV
Rychlost zatěžování [mm/min]	0,4	0,4	0,04	0,04
Zářez	ano	ne	ano	ne

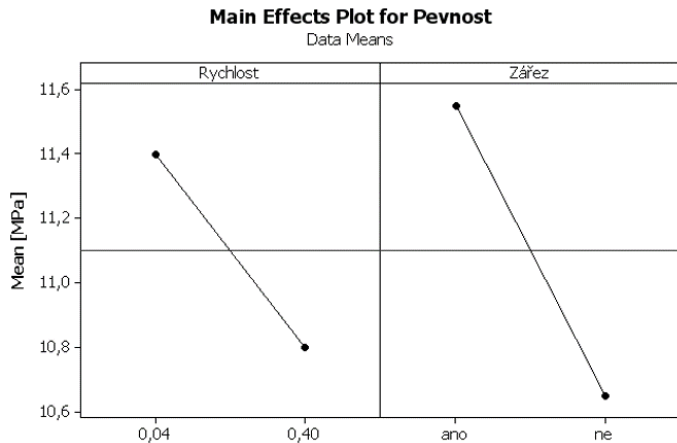
Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

Charakteristika	Sada I	Sada II	Sada III	Sada IV
$\bar{x}$ [MPa]	11,4	13,9	14,9	10,8
s_0 [MPa]	0,94	1,12	0,79	0,78
V_x [-]	0,08	0,08	0,05	0,07

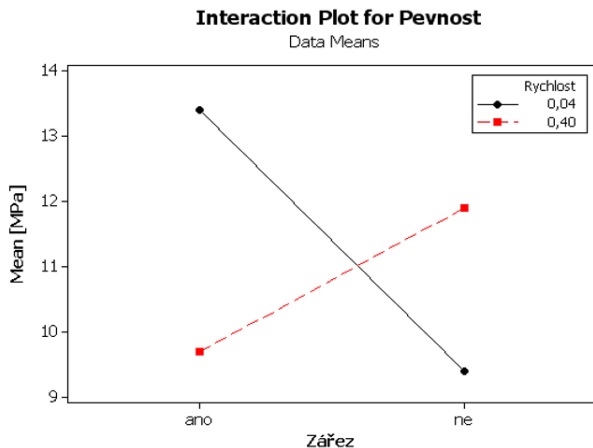
Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

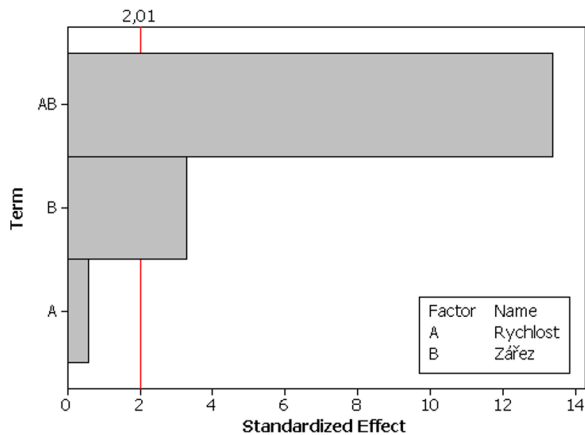
Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

Příklad - Stanovení pevnosti v tahu ohybem

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu

Cement / Plasticiser [%]	0	50	100
0	R	-	-
I	0/1	1/1	-
II	0/2	1/2	2/2
III	0/3	1/3	2/3

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu

	Mixture								
	R	0/1	0/2	0/3	1/1	1/2	1/3	2/2	2/3
c [kg]	248	308	357	392	295	349	394	338	386
0-4 [kg]	953	925	889	826	927	897	846	905	854
4-8 [kg]	173	182	174	195	185	185	192	183	207
8-16 [kg]	675	696	693	669	689	693	684	667	671
W [kg]	201	203	201	208	177	175	183	176	181
P [kg]	0	0	0	0	0.71	0.91	0.95	1.77	2.01
w/c [-]	0.75	0.61	0.53	0.50	0.55	0.46	0.43	0.48	0.44

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu

Zkušební metody

- TPT
- GWT
- ISAT

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu

Použité modely

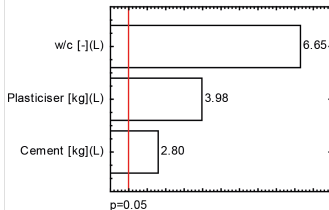
$$y = a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 \quad (5)$$

$$y = a_1x_1 + a_2x_2^2 + \dots + a_5x_3 + a_6x_3^2 \quad (6)$$

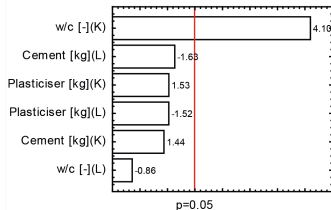
$$y = a_1x_1 + \dots + a_3x_3 + a_4x_1^2 + \dots + a_6x_3^2 + a_7x_1x_2 + \dots + a_9x_2x_3 \quad (7)$$

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - TPT

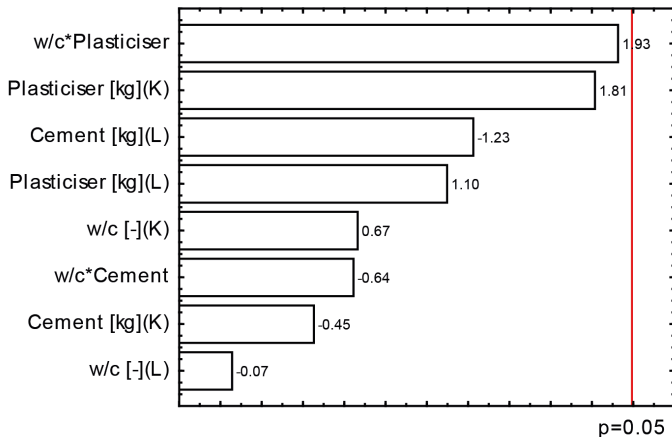
a)

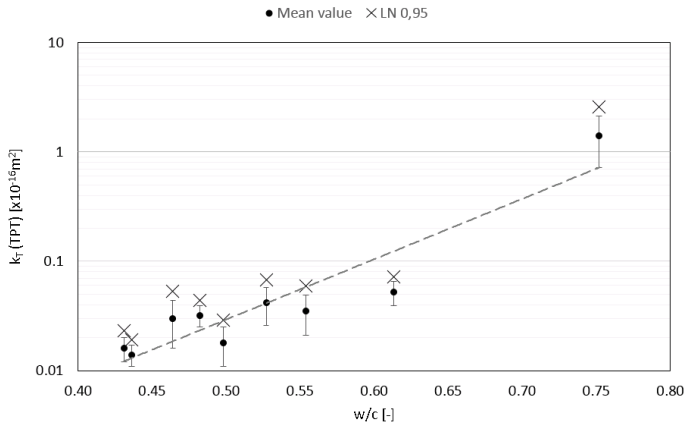
b)

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - TPT

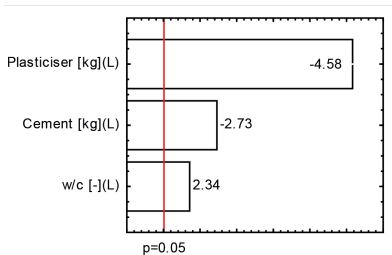

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - TPT

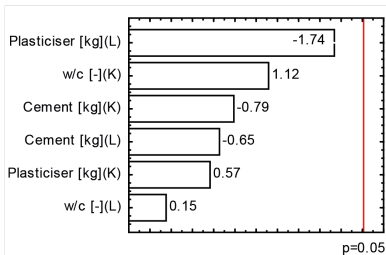

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - ISAT

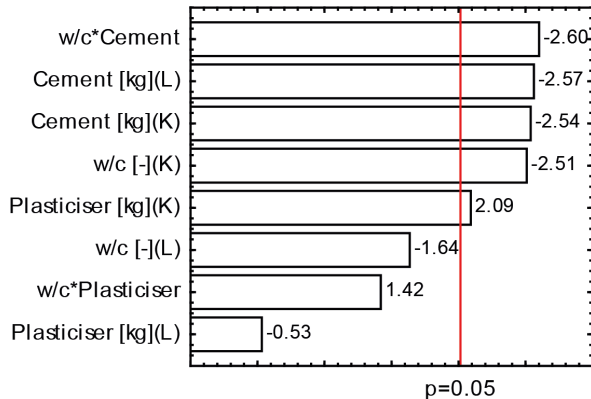
a)

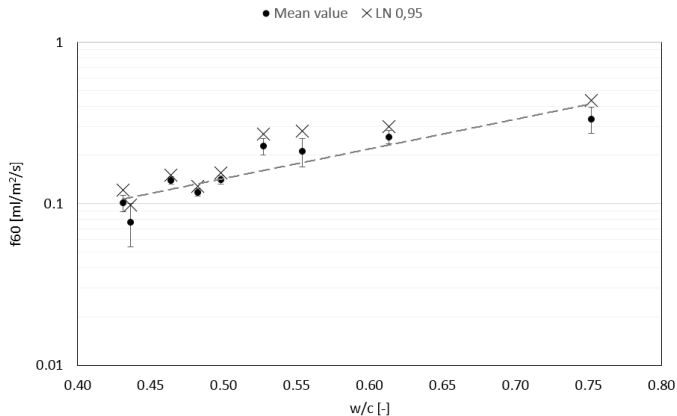
b)

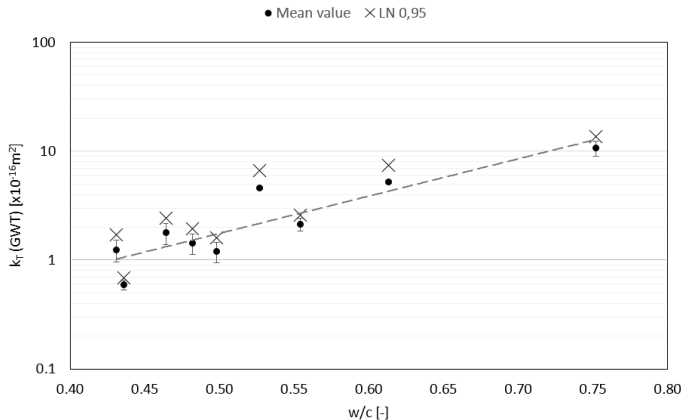
Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - ISAT

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - ISAT

Příklad - Permeabilita povrchové vrstvy betonu - GWT

I. Miller.

DOE - Návrh a analýza experimentu s pomocí Minitab ®
Interquality, 2010.

[http://documents.software.dell.com/Statistics/
Textbook/Experimental-Design](http://documents.software.dell.com/Statistics/Textbook/Experimental-Design)

PÖSSL, P.; MISÁK, P.; KOCÁB, D.; ROZSYPALOVÁ, I.;
STAVARŤ, T. Statistical View of Evaluating Concrete Surface
Layer Permeability Tests in Connection with Changes in
Concrete Formula. 2015. ISBN 978-961-92518-8-1.

Dotazy?

Petr Misák

petr.misak@vutbr.cz

*Vysoké učení technické v Brně
Fakulta stavební
Ústav stavebního zkušebnictví*

szk.fce.vutbr.cz